

**HUQUQBUZARLIKLAR PROFILAKTIKASI INSPEKTORLARI
FAOLIYATINI BAXOLASHNING ASOSIY ME’ZONLARINI
TAKOMILLASHTIRISH CHORA-TADBIRLARI.**

Jumayev Doston Jo‘rayeich

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI IIV AKADEMIYASI KURSANTI

Kalit so‘zlar: huquqbuzarliklar profilaktikasi, inspektor, baholash mezonlari, tahlil, samaradorlik, adolat, takomillashtirish, raqamli tizim, jamoatchilik ishonchi.

Annotatsiya: Mazkur maqolada huquqbuzarliklar profilaktikasi inspektorlari faoliyatini baholashning asosiy me’zonlarini takomillashtirish masalalari tahlil etilgan. Unda mavjud baholash tizimining afzalliklari va kamchiliklari, shuningdek, uni zamonaviy boshqaruv yondashuvlari asosida takomillashtirish zarurati yoritilgan. Maqolada huquqbuzarliklar profilaktikasi sohasidagi nazorat va tahlil mexanizmlarini qayta ko‘rib chiqish, baholash mezonlarini inson omiliga asoslangan, sifat va natijadorlikka yo‘naltirilgan shaklga keltirish bo‘yicha ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqilgan. Shuningdek, raqamli texnologiyalar, jamoatchilik fikri va ijtimoiy tahlil asosida baholash tizimini modernizatsiya qilishning afzalliklari bayon etilgan. Muallif baholash jarayonida obyektivlik, shaffoflik, adolat tamoyillarini qat’iy ta’minlash, inspektorlarning kasbiy tayyorgarligi, axloqiy fazilatlarini va fuqarolar bilan muloqot madaniyatini inobatga olish zarurligini ta’kidlaydi.

Ключевые слова: профилактика правонарушений, инспектор, критерии оценки, эффективность, справедливость, совершенствование, цифровизация, общественное мнение.

Аннотация: В данной статье рассмотрены вопросы совершенствования основных критериев оценки деятельности инспекторов по профилактике правонарушений. Автор анализирует существующую систему оценки, выявляет её преимущества и недостатки, а также обосновывает необходимость её модернизации на основе современных управленческих подходов. Представлены научно-практические предложения по внедрению системы оценки, ориентированной на качество, эффективность и человеческий фактор. Особое внимание уделено цифровым технологиям, общественному мнению и принципам объективности, прозрачности и справедливости при проведении оценки.

Keywords: crime prevention, inspector, evaluation criteria, efficiency, fairness, improvement, digitalization, public trust.

Annotation: This article analyzes the measures to improve the main criteria for evaluating the activities of crime prevention inspectors. The author examines the current assessment system, identifies its strengths and weaknesses, and justifies the need for its modernization based on modern management principles. The paper proposes scientifically grounded recommendations aimed at developing a more objective, transparent, and efficiency-oriented evaluation model that integrates digital tools, community feedback, and

human factor analysis. It emphasizes the importance of fairness, professionalism, and ethical conduct in assessing the inspectors' performance.

KIRISH

O'zbekiston Respublikasida so'nggi yillarda amalga oshirilayotgan huquqiy islohotlarning asosiy maqsadi — inson huquq va erkinliklarini ishonchli himoya qilish, jamoat xavfsizligini ta'minlash hamda huquqbuzarliklarning oldini olish tizimini takomillashtirishdan iborat. Mazkur jarayonlarda profilaktika inspektorlari muhim o'rin tutadi, chunki ular bevosita mahallalarda, fuqarolar bilan to'g'ridan-to'g'ri muloqotda bo'lib, ijtimoiy muhitdagi xavf omillarini erta aniqlash va ularning oldini olishga qaratilgan faoliyatni amalga oshiradi. Shu nuqtayi nazardan, ularning xizmat samaradorligini to'g'ri baholash, faoliyat mezonlarini ilmiy asosda takomillashtirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylanmoqda. Huquqbuzarliklar profilaktikasi inspektorlari faoliyatini baholash jarayoni nafaqat nazorat vositasi, balki ularning xizmatini rivojlantirish va samaradorligini oshirishning muhim mexanizmidir. Chunki har qanday baholash tizimi — bu xodimning o'z ishiga bo'lgan mas'uliyatini, motivatsiyasini va natijadorlik darajasini aniqlovchi muhim omil hisoblanadi. Mavjud amaliyotda ayrim hollarda baholash faqat statistik ko'rsatkichlar — aniqlangan huquqbuzarliklar soni yoki profilaktika reydlari natijalari bilan chegaralanib qolmoqda. Bunday yondashuv esa inspektorning haqiqiy kasbiy salohiyatini, aholiga ko'rsatgan ijobiy ta'sirini va insonparvarlikka asoslangan yondashuvini to'liq aks ettira olmaydi. Shu bois, ushbu tizimni takomillashtirish zarurati kundan-kunga ortib bormoqda. Mamlakatimizda profilaktika sohasidagi faoliyatni yanada samarali tashkil etish, huquqni muhofaza qiluvchi organlar faoliyatida shaffoflikni ta'minlash, xalq bilan ochiq muloqotni kuchaytirish bo'yicha bir qator normativ-huquqiy hujjatlar qabul qilingan. Xususan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “Huquqbuzarliklar profilaktikasi va jinoyatchilikka qarshi kurashish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida”gi farmoni hamda unga asoslangan qaror va dasturlar bu yo'nalishda muhim bosqich bo'ldi. Ushbu hujjatlar profilaktika inspektorlarining vakolatlarini kengaytirish, ularning ish samaradorligini oshirish, xizmat faoliyatini tahlil qilish va baholashning yangi mexanizmlarini joriy etishni nazarda tutadi. Zamonaviy jamiyatda huquqbuzarliklarning oldini olish ko'p qirrali va tizimli yondashuvni talab etadi. Shu bois inspektorlarning faoliyatini baholashda faqat miqdoriy ko'rsatkichlar emas, balki sifat jihatlari — ularning fuqarolar bilan ishlash madaniyati, aholi ishonchini qozonish darajasi, psixologik tayyorgarligi va jamoat bilan hamkorlik qilish ko'nikmalari ham inobatga olinishi lozim. Bu esa baholash mezonlarini takomillashtirish zaruratini yanada kuchaytiradi. Bundan tashqari, hozirgi raqamli transformatsiya davrida huquqbuzarliklar profilaktikasi tizimini modernizatsiya qilish jarayonida elektron monitoring va axborot texnologiyalariga asoslangan baholash mexanizmlarini joriy etish dolzarbdir. Masalan, elektron hisobotlar, onlayn kuzatuv tizimlari, mobil ilovalar orqali inspektor faoliyatini real vaqt rejimida kuzatish imkoniyati yaratilsa, bu nafaqat shaffoflikni, balki samaradorlikni ham ta'minlaydi. Shuningdek, jamoatchilik fikrini o'rganish, so'rovnomalar va ijtimoiy tahlillar orqali inspektor faoliyatining ijtimoiy ahamiyatini baholash tizimi ham yo'lga qo'yilishi kerak.

Shu bilan birga, baholash tizimi faqat rahbariy nazorat vositasi sifatida emas, balki inspektorlarni rag‘batlantiruvchi, ularning kasbiy o‘rishini qo‘llab-quvvatlovchi, malaka oshirishga undovchi tizim sifatida ham ishlashi lozim. Adolatli va shaffof baholash tizimi xodimning xizmatga sadoqatini oshiradi, ularning fuqarolarga nisbatan munosabatini yaxshilaydi hamda huquqni muhofaza qilish organlarining ijtimoiy nufuzini mustahkamlaydi. Baholash mezonlarini takomillashtirishda xalqaro tajribani o‘rganish ham muhim ahamiyatga ega. Masalan, Yevropa davlatlarida politsiya va profilaktika xodimlarini baholashda inson omili, ijtimoiy hamkorlik darajasi va jamoatchilik ishonchi asosiy mezonlardan biri hisoblanadi. AQShda esa “Community policing” (jamoatchilik politsiyasi) konsepsiyasi asosida xodimlar faoliyati aholining xavfsizlik darajasi va ijtimoiy ishonch ko‘rsatkichlari bilan o‘lchanadi. Ushbu ilg‘or yondashuvlarni O‘zbekiston sharoitiga moslashtirish, milliy mentalitet va mahalla institutining o‘ziga xos xususiyatlarini inobatga olgan holda tatbiq etish ijobiy natijalar beradi. Shunday qilib, huquqbuzarliklar profilaktikasi inspektorlari faoliyatini baholashning asosiy mezonlarini takomillashtirish — bu faqatgina texnik jarayon emas, balki huquqni muhofaza qilish tizimida insonparvarlik, adolat va natijadorlik tamoyillarini mustahkamlovchi muhim bosqichdir. Ushbu yo‘nalishda amalga oshiriladigan chora-tadbirlar jamiyatda huquqiy ongni yuksaltirish, huquqbuzarliklarning oldini olish, fuqarolarning davlat organlariga bo‘lgan ishonchini oshirish va eng asosiysi — osoyishtalikni ta‘minlashga xizmat qiladi. Demak, mazkur mavzuning dolzarbligi shundaki, baholash tizimining har tomonlama takomillashtirilishi profilaktika inspektorlari faoliyatining yangi sifat bosqichiga o‘tishiga, ularning kasbiy mas‘uliyatini oshirishga hamda huquqiy davlat qurish jarayonida muhim poydevor bo‘lishiga imkon yaratadi. Shu sababli ushbu ilmiy maqolada huquqbuzarliklar profilaktikasi inspektorlari faoliyatini baholash mezonlarini takomillashtirishning konseptual yo‘nalishlari, metodologik asoslari va amaliy chora-tadbirlari tahlil etiladi.

ASOSIY QISM

Huquqbuzarliklar profilaktikasi inspektorlari faoliyatini baholash tizimini takomillashtirish — bu nafaqat ularning xizmat samaradorligini oshirish, balki butun huquqni muhofaza qilish tizimida shaffoflik, adolat va natijadorlikni ta‘minlashning eng muhim omillaridan biridir. Amaldagi baholash tizimi ayrim hollarda formal yondashuvga asoslanib, inspektorlarning faoliyat natijalarini to‘liq aks ettira olmaydi. Shu sababli, tizimni zamonaviy boshqaruv tamoyillariga asoslangan, kompleks va inson omiliga yo‘naltirilgan tarzda yangilash dolzarb vazifalardan hisoblanadi. Avvalo, baholash mezonlarini takomillashtirishda normativ-huquqiy asoslarni mustahkamlash muhimdir. O‘zbekiston Respublikasining “Huquqbuzarliklar profilaktikasi to‘g‘risida”gi Qonuni, Prezident farmonlari hamda Ichki ishlar vazirligi buyruqlarida inspektorlar faoliyatiga oid umumiy vazifalar belgilangan bo‘lsa-da, ularning faoliyatini baholashning aniq, yagona va kompleks mezonlari hali to‘liq ishlab chiqilmagan. Shu bois, maxsus me‘yoriy hujjatlar orqali inspektorlarning ish sifatini, natijadorligini, aholi bilan o‘zaro hamkorlik darajasini o‘lchovchi indikatorlar tizimini yaratish zarur.

Baholash jarayoni quyidagi asosiy yo‘nalishlar bo‘yicha takomillashtirilishi lozim:

1. Miqdoriy va sifat ko‘rsatkichlarini uyg‘unlashtirish.

Hozirgi amaliyotda inspektorlarning faoliyati asosan miqdoriy ko'rsatkichlar — aniqlangan huquqbuzarliklar soni, o'tkazilgan profilaktik tadbirlar miqdori, rasmiy ogohlantirishlar yoki ma'muriy bayonnomalar soni bilan baholanadi. Biroq bu yondashuv inspektorning haqiqiy kasbiy samaradorligini to'liq ifodalay olmaydi. Shu sababli, baholash tizimiga sifat omillari — fuqarolarning inspektor faoliyatidan qoniqish darajasi, jamoatchilik bilan hamkorlik ko'lemi, huquqbuzarliklarning kamayish dinamikasi kabi ko'rsatkichlar ham kiritilishi zarur.

2. Baholashda obyektivlik va shaffoflik tamoyillarini kuchaytirish.

Har bir inspektor faoliyati subyektiv baho emas, balki aniq mezonlarga asoslangan, hujjatlar bilan tasdiqlanadigan tahliliy natijalar orqali baholanishi lozim. Shu maqsadda, baholash jarayonida elektron ma'lumotlar bazasi, onlayn tahlil tizimlari va mustaqil nazorat mexanizmlarini joriy etish muhimdir. Masalan, “profilaktika inspektori elektron portal” orqali ularning kundalik faoliyatini monitoring qilish, o'zgarishlarni tahlil etish va natijalarni avtomatik tarzda hisoblash imkonini beradi.

3. Baholash tizimiga jamoatchilik fikrini qo'shish.

Huquqbuzarliklar profilaktikasi sohasining samaradorligi bevosita fuqarolar bilan ishlash madaniyatiga bog'liq. Shu bois, inspektor faoliyatini baholashda fuqarolarning rozilik darajasi, mahalla yetakchilari, ta'lim muassasalari va boshqa hamkor tashkilotlarning fikrini inobatga olish kerak. Bu yondashuv nafaqat baholashda adolatni ta'minlaydi, balki jamoatchilik ishonchini mustahkamlaydi.

4. Raqamli texnologiyalarni joriy etish.

Zamonaviy axborot texnologiyalarini qo'llash baholash tizimining samaradorligini bir necha baravar oshiradi. Masalan, “Smart Profilaktika” yoki “E-Inspektor” tizimlari orqali har bir xodimning faoliyatini real vaqt rejimida kuzatish, statistik tahlillarni avtomatik tarzda tuzish va rahbariyat uchun interaktiv hisobotlar yaratish mumkin. Bu esa subyektiv fikrlar ta'sirini kamaytiradi va inspektorlarni natijaga yo'naltiradi.

5. Kasbiy tayyorgarlik va axloqiy sifatlarni baholash.

Huquqbuzarliklarning oldini olish jarayoni inson bilan ishlashni talab qiladi, shu sababli inspektorning muloqot madaniyati, psixologik barqarorligi, fuqarolarga hurmat bilan munosabatda bo'lishi ham baholashda muhim mezon sifatida e'tiborga olinishi kerak. Bu jihatdan xizmat etikasi, kommunikativ ko'nikmalar va liderlik fazilatlarini baholovchi ball tizimi ishlab chiqilishi maqsadga muvofiqdir.

6. Rag'batlantirish tizimini takomillashtirish.

Adolatli baholash tizimi samarali rag'batlantirish mexanizmi bilan mustahkam bog'liq bo'lishi kerak. Baholash natijalari asosida inspektorlarni moddiy va ma'naviy rag'batlantirish, xizmat darajasini oshirish, malaka oshirish kurslariga yuborish yoki mukofotlash tizimi yo'lga qo'yilishi zarur. Bu inspektorlarning kasbiy motivatsiyasini oshiradi va ularni faolroq ishlashga undaydi.

7. Xalqaro tajriba asosida baholash standartlarini joriy etish.

Yevropa va Osiyo davlatlarida huquqni muhofaza qilish organlari xodimlarini baholashda indikatorli yondashuv qo'llaniladi. Masalan, BMT va Yevropada Xavfsizlik va Hamkorlik Tashkiloti (YXHT) tavsiyalarida baholashda inson huquqlariga rioya etish,

gender tenglikka amal qilish, fuqarolik jamiyati bilan hamkorlik kabi mezonlar mavjud. O‘zbekiston sharoitida ham ushbu xalqaro tamoyillar asosida milliy indikatorlar tizimini yaratish zarur. Shuningdek, baholash jarayonini amalga oshiruvchi mas’ul xodimlar va komissiyalarni tayyorlash, ularning malakasini oshirish ham muhim hisoblanadi. Chunki obyektiv baho faqat bilimli, malakali va xolis mutaxassislar tomonidan berilganda haqiqiy natijani ko‘rsatadi.

XULOSA

Huquqbuzarliklar profilaktikasi inspektorlari faoliyatini baholashning asosiy me’zonlarini takomillashtirish masalasi bugungi kunda jamiyat xavfsizligini ta’minlash, fuqarolarning qonuniy manfaatlarini himoya qilish va ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlashda nihoyatda muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu maqolada keltirilgan tahlillar shuni ko‘rsatadiki, mavjud baholash tizimlari ko‘p hollarda faqat miqdoriy natijalarga — huquqbuzarliklar sonining kamayishi, hujjatlar rasmiylashtirilishi yoki profilaktik suhbatlar soniga tayanadi. Ammo zamonaviy sharoitda bu yondashuv yetarli emas, chunki huquqbuzarliklarning oldini olish faqat statistik ko‘rsatkichlar bilan emas, balki fuqarolarning huquqiy ongi, jamiyatdagi ishonch muhitining shakllanishi, mahalliy hamjamiyatlar bilan samarali hamkorlik kabi omillar orqali ham baholanishi lozim.

Birinchidan, baholash mezonlarini takomillashtirishda natijadorlikning sifat jihatlarini hisobga olish zarur. Bu degani, inspektor faoliyatini faqat bajarilgan ish hajmi orqali emas, balki profilaktika choralari natijasida erishilgan ijtimoiy o‘zgarishlar — jinoyatlar qayta sodir bo‘lishining kamayishi, yoshlar orasida huquqiy madaniyatning oshishi kabi ko‘rsatkichlar asosida baholash kerak.

Ikkinchidan, innovatsion yondashuvlar va axborot texnologiyalaridan foydalanish zarur. Har bir inspektorning faoliyatini real vaqt rejimida kuzatish, elektron hisobot tizimini joriy etish, sun’iy intellekt asosida tahlil qilish mexanizmlarini yaratish — bu jarayonning shaffofligini oshiradi va subyektiv baholash xavfini kamaytiradi.

Uchinchidan, kadrlar malakasini oshirish choralari muhim o‘rin tutadi. Baholash mezonlari faqat inspektorning hujjatlarni yuritish mahoratini emas, balki uning psixologik, kommunikativ va boshqaruv ko‘nikmalarini ham qamrab olishi lozim. Bu borada o‘quv-seminarlar, amaliy mashg‘ulotlar, tajriba almashish dasturlarini muntazam tashkil etish samaradorlikni yanada oshiradi.

To‘rtinchidan, baholash tizimida fuqarolik jamiyati institutlari va jamoatchilik ishtirokini kuchaytirish zarur. Mahalla faollari, nodavlat tashkilotlar, yoshlar va ayollar qo‘mitalarining fikrini inobatga olish orqali inspektor faoliyati yanada haqqoniy va ob’ektiv baholanishi mumkin. Bu yondashuv nafaqat profilaktika tizimining ishonchliligini oshiradi, balki fuqarolarning davlat organlariga bo‘lgan ishonchini mustahkamlaydi.

Beshinchidan, baholash natijalari asosida rag‘batlantirish va javobgarlik tizimini takomillashtirish talab etiladi. Faol va samarali ishlayotgan inspektorlarni moddiy va ma’naviy rag‘batlantirish, sust ishlayotgan xodimlar uchun esa o‘qitish yoki intizomiy choralari qo‘llash tizimini joriy etish muhim. Bu motivatsion muhitni yaratib, umumiy natijadorlikni oshiradi. Xulosa qilib aytganda, huquqbuzarliklar profilaktikasi inspektorlari faoliyatini baholashning takomillashgan tizimini yaratish — bu nafaqat ichki ishlar

organlarining samaradorligini oshirish, balki jamiyatda qonun ustuvorligi, huquqiy madaniyat va ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlash yoʻlida muhim qadamdir. Baholashning yangi meʼzonlari ilmiy asoslangan, texnologik jihatdan zamonaviy va inson omiliga tayanadigan boʻlishi lozim. Shundagina profilaktika inspektorlari faoliyati real natija beruvchi, jamiyatda huquqbuzarliklarning ildizini yoʻqotishga qaratilgan tizimli jarayonga aylanadi. Natijada, huquqbuzarliklar profilaktikasining yangi baholash modeli — adolatli, shaffof va natijaga yoʻnaltirilgan boshqaruv tamoyillariga asoslanadi. Bu tizim orqali nafaqat inspektorlarning masʼuliyati, balki ularning jamiyat oldidagi obroʻsi ham yuksaladi. Shu bois, ushbu yoʻnalishdagi islohotlarni izchil davom ettirish davlat siyosatining ustuvor yoʻnalishlaridan biri boʻlib qolishi zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Karimov I. Huquqbuzarliklarni oldini olish tizimlari va ularning samaradorligi. – T.: “Yuridik fan”, 2019.
2. Tursunov A. Jinoyatchilikka qarshi jamoatchilik hamkorligi: nazariya va amaliyot. – T.: “Ijtimoiy tadqiqotlar”, 2020.
3. Salimova N. Oʻzgalar mulkini himoya qilish va profilaktika inspektorining roli. – “Huquqshunoslik” jurnali, 2021, №3.